

Forord

Dette nummer af *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling* er et temanummer om sagprosa eller faglitteratur som de sproglige fremstillingstyper der på dansk ikke har nogen voldsom præcis terminologi - omend afgrænsning og betegnelse ikke når den engelske yderlighed med det udistinkt negerende: non-fiction!

Hensigten med temanummeret har været at bidrage til en tydeligere dansk rammesætning og styrket videnskabelig diskussion af sagprosaen. Vores Call For Papers sigtede bredt efter diskussioner af såvel terminologi som teori, efter sagprosaens litteratursociologi og historikker, pladsen i digitale/sociale/mobile medier og mediale hybrider, samt efter teoretiske og/eller empiriske analyser og kritiske vurderinger af konkrete former/genrer etc. Og der blev lagt åbent ud fordi sagprosaen, faglitteraturen eller 'non-fictional prose' ikke har haft en 'naturlig hjemstavn', på samme måde som 'litteraturen' har haft litteraturvidenskaben; derudover blev der peget på tilgange og studier inden for retorik og dele af kommunikations- og medieforskning. Genre har været en fremtrædende indgang, dels litteraturvidenskabeligt orienteret dels fx via nordamerikansk retorisk genreforskning (f.eks. Carolyn Miller, Charles Bazerman, Carol Berkenkotter, Tom Huckin, David Russell, JoAnne Yates og Amy Devitt, medens fx en nyere norsk tradition (f.eks. Ottar Grepstad, Egil Børre Johnsen og Johan L. Tønnesson) forholder sig både til oplysningsbegreb, retorik og lærebogsforskning. I til forhold informationsvidenskaben kan der peges på både domænebegrebet (Birger Hjørland) og klassifikationsproblematikker og Jack Andersens oversigtsartikel i *Annual Review of Information Science and*

Technology om genre i informationsvidenskaben, og i forhold til vores tidsskrifts optik ser vi naturligvis anknætninger bredt til mange former for informations-, videns- og kulturformidling. Der blev således både kaldt på nye bidrag til kritisk, analytisk og empirisk behandling af sagprosaen og appelleret til en indlysende tværfaglig tænkning.

Vores tidsskrift er hjemhørende i Danmark, men nordisk orienteret, og i henseende til sagprosa tør det nok siges, at det især er i Danmark der er hjemløshed og på mange måder manglende forskning. Noget pågår: Litteraturforskere har publiceret om 'deres' genrer -selvbiografi, brev, portræt, litteraturhistorie, essay, anmeldelse; journalistikforskningens miljøer har skrevet om fx interviewet og fremlægger regelmæssigt mere normativt sigtende lærebøger om journalistikkens genrer; kommunikationsforskere og retorikere har skrevet om faglig formidling og videnskabsretorik; og som en art udløber deraf trives utallige vejledninger om typer og udformning af universitetsundervisningens studieopgaver og specialer.

En genopblussen af disciplinen boghistorien eller 'den ny boghistorie' - nu hvor mediet er truet - med fx Nordisk forum for boghistorie, et miljø primært koncentreret i Lund og København med mange seminarer gennem de seneste seks-syv år, viser at der er mange relevante vinkler inden for bog-, tryk- og publiceringshistorie, og at det er fagbogen og sagprosaen med alle dens former og funktioner der snarere end fiktionen har den mangfoldige historie. I den nyeste ende af historien ses konturerer af en analytisk tilgang og litteratur omkring de digitale mediers mange kommunikationsformer og - karakteristisk

mindre - genrer: hvad enten det er net-annoncen, den brevformede mail, politikerens sagsforklaring på twitter, forskerens fagforklaring på bloggen eller det populærvidenskabelige foredrag på public service-stationens forskningsformidlingsplatform som Danskernes Akademi via podcast; det meste heraf kan regnes som sagprosa/faglitteratur - i nye skikkelser, men dertil også med stærke præg af en typisk endnu ikke særlig uddifferentieret mundtlighed.

Noget pågår således i universitets- og forsknings-sammenhæng - der er også løbende refleksion i tidsskrifter som fx *Rhetorica Scandinavica* (hovedredaktion Københavns Universitet) fra et støt voksende retorik-miljø; hvad der kunne savnes, er således snarest en art koordinering og nogle mere samlende blik på området - teoretisk og metodisk, så vidt det overhovedet er muligt

For så vidt angår litteratur- og bogpolitik er det karakteristisk at den stort set altid gælder det skønlitterære område (evt. inklusive den såkaldte almenlitteratur eller kulturlitteratur), men ikke faglitteraturen, trods det at denne både mht. økonomi, typespredning, funktioner og brug er meget mere omfattende og mangfoldig - bogmarkedets ofte negligerede storebror! Politisk synes sagprosaen/faglitteraturen ignoreret primært fordi bog- og litteraturområdet i Danmark udpræget er kunstpolitik og rettet mod skønlitterære forfattere - og fordi hovedparten af offentlige litteraturstøttemidler fordeles efter en rent kvantitativ mekanik, der trives bedst uden anfægtelse.

Således kom der intet ud af det, da Statens Kunstråds Litteraturudvalg under Kunststyrelsen i 2009 tog et initiativ til at drøfte faglitteraturens situation og vilkår i Danmark - hele spektret fra akademisk litteratur, kulturlitteratur, skole-/lærebøger til hånd- og hobbybøger. Udgangspunktet var at de mange former for faglitteratur er afgørende for kultur, videnskab og undervisning; og der var megen rigtig diagnose-tænkning i det administrative oplæg: fald i antal udgivelser, det sårbart lille sprogområde, øget digital publicering som trussel mod det trykte bogmedie, nye uigennemskuelige interaktive medier med falsk dialog-invitation, tiltagende journalistisk form og ustramt talesprogspræg, unødigt fiktionisering og overdreven billedbrug samt svigtende redigering; dertil kom erkendelsen af at der ikke forskes i faglitteratur og af usikre statistiske tal. Heroverfor

blev der peget på og ønsket forskellige former for øget kvalitetssikring, arbejde med formidlingsprog, kursusvirksomhed for forfattere og en øget markedsplads ved at støtte oversættelse fra dansk til udenlandsk. En seminarrække med relevante og centrale aktører kunne enes om alvoren i de publiceringsmæssige udfordringer og om ønskerne, men de gode viljer løb ud i sandet - intet væsentligt skridt blev eller er siden taget politisk.

Tilsvarende synes det også forskningspolitisk ejendommeligt at se hvorledes strategier inden for universiteternes lovbestemte formidlingsforpligtelse prioriterer, at forskere skriver den klassiske faglige monografi til et bredere publikum, og på den anden side at universitets- og andre videnskabelige forlag ikke kan udgive nogen monografi uden at forskerne selv - ikke deres universiteter - har søgt og skaffet fondsmidler til trykning og udgivelse.

Efter dette summariske vue gælder det at der fra dansk side kan savnes noget af det som præsteres i nabolandene, dels tiltag til det samlende blik på området, dels en bog- og litteraturpolitik og andre offentlige tiltag med både skarpere fokus og bredere vingeang hvad angår faglitteraturen.

Fra Sverige må, foruden en anderledes tænkende litteraturpolitik, især nævnes det store fondsstøttede *Projektet Svensk sagprosa 1750-2000* der løb fra 1996 og fem-seks år frem, og hvis sigte var at give et billede af den svenske sagprosas historie og udvikling siden oplysningstiden. Deri lå tillige ambitioner om både at udvikle teoretiske diskussioner og at grave mindre kendte teksttyper frem i lyset, og også med klart ønske om tværfaglighed; de mange udgivelser fra projektet - fx *Hemkonservering. En studie av värderingar, språkbruk och bildutformning i husliga handböcker från svenskt 1930-, 40- och 50-tal* - viste også at området havde nok så mange sider som traditionel litteraturhistorie.

Men især er det Norge der har opdyrket området og siden 1998 fået etableret et mere permanent forskningsmiljø *Norsk Sagprosa*; med primært hjemsted på Universitetet i Oslo har der været udgivet både et større meget bredspektret teoriværk, en egentlig norsk litteraturhistorie om sagprosa i to store bind, og et nordisk orienteret tidsskrift af samme navn samt et løbende netpubliceringsarbejde. Den mere udadvendte opmærksomhed har fx også kunnet ses

helt aktuelt i afholdelsen af *Norsk sakprosafestival. Velkommen til virkeligheden!* i oktober 2013 i Litteraturhuset i Oslo - den første overhovedet af sin slags. Hensigten var i den norske offentlighed at "... skabe bevissthet om at sakprosa ikke bare er fakta, men skrives av forfattere, som tar litterære valg."

De tre artikler i temanummeret går på flere ledder i hver sin retning.

Johan Tønnesson, der har været en hovedskikkelse i Norge i den nævnte videnskabelige opbygning af et sagprosa-felt og varetager et professorat heri ved Universitetet i Oslo, giver i *Nyere sakprosaforskning i Norge* en oversigt over og introduktion til feltet og de nyere linjer. Han diskuterer definition af sagprosa, og snarere end at tilstræbe nogen essens fremlægges en arbejdsdefinition som skelner mellem litterær og funktionel sagprosa og forstår den som "tekster som adressaten har grunn til å oppfatte som direkte ytringer om virkeligheten". Han fremlægger, hvorledes man fra et projektmiljø initieret for ca. 20 år siden har fået gjort sagprosa-begrebet virksomt i både forskning og kulturliv og givet det øget status, og at der med lærestole, tidsskifter, publicering, historik, special-bibliografering, curricula, pædagogikudvikling etc. er etableret en faglig infrastruktur og institutionalisering. I nordisk sammenhæng er Norge så tydeligt langt og længst fremme, og det fremgår at det tager år og kræver mange interessenters samvirke at bygge et sådant fagligt felt op.

Rune Eriksson fra Det Informationsvidenskabelige Akademi ved Københavns Universitet kommer med en litteraturvidenskabelig tekstanalytisk - og bagvedliggende en biblioteksmæssig - tilgang i artiklen *Faglitterære fortællinger - hvad gør de, hvad kan de?* Problemstillingen angår en genre- eller typebetegnelse for tekster der befinder sig som en hybrid mellem skønlitteratur og faglitteratur, et område der

ikke er særlig grundigt diskuteret i dansk forskning. Hertil argumenteres for at anvende og acceptere betegnelsen faglitterære fortællinger (alternativt fortællende faglitteratur) som dansksproget pendant til det engelske creative nonfiction. Med otte nyere danske værkeksampler undersøger artiklen ud fra forskellige teorier og en analytisk facetmodel typiske strukturelle elementer, hovedkvaliteter og mulige læseformer for den type litteratur. Der konkluderes at i visse henseender snarere end en hybrid er der tale om en radikal genre. Denne genre tilbyder såvel faktuel viden om verden som æstetiske (læse)oplevelser, og idet der typisk kan veksles mellem forskellige læsestrategier under læsningen.

Sune Auken, der kommer fra Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab ved Københavns Universitet, bidrager med artiklen *Genre as Fictional Action*. Titlen spiller på Miller's berømte artikel *Genre as Social Action*, hvori Miller argumenterede for en forståelse af retoriske genrer som udtryk for sociale handlinger. Auken diskuterer de to lejre inden for genreforskningen, den litteraturvidenskabelige og den retoriske, og argumenterer for et samarbejde mellem de to genrelejre med henblik på forståelse og analyse af tekster, ytringer og litteratur. Auken viser hvordan man med Miller's genrebegreb kan analysere og forstå sociale handlinger i fiktionslitteraturen.

Nummerets sidste artikel er på kanten af sagprosaemnet. Artiklen af Maria Skou Nicolaisen tager dog en yderst vigtig diskussion op af den digitale litteratur. Formålet med artiklen er, at diskutere hvordan trykkekulturens tekstopsætning og anvendelse sætter forskellige læsetilgange i spil, og hvordan disse tilgange er forenelige med digitaliseringen.

God læselyst!

Jack Andersen og Niels D. Lund